

хологічного захисту й не дозволяти йому розвиватися;

інтенсивна інтеріоризація (сприйняття й переживання) умов професійної діяльності державного службовця виникає в людей з підвищеною відповідальністю за доручену справу, роль виконавця. Часто виникають випадки, коли недосвідчений службовець, що працює з людьми, сприймає все дуже емоційно, повністю віддається справі. Кожен стресогенний випадок викликає інтенсивну співучасть, співчуття, роздуми, безсоння. З часом емоційно-енергетичні ресурси виснажуються й виникає необхідність оновлювати їх і зберігати, використовуючи різні прийоми психологічного захисту. Нерідко в роботі державного службовця можна спостерігати чергування періодів інтенсивної інтеріоризації й психологічного захисту. Згодом сприйняття негативних, складних сторін діяльності заострюється й людина боляче переживає стресові ситуації, конфлікти, допущені помилки;

моральні дефекти й дезорієнтація особистості. Моральний дефект проявляється в неможливості залучати до взаємодії зі суб'єктами професійної діяльності у сфері державної служби такі моральні категорії, як порядність, чесність, повага прав, почуття власної гордості тощо. Моральна дезорієнтація провокується іншими причинами - невмінням відрізнити моральне зло від добра, користь від шкоди для особистості.

Однак, як у випадку морального дефекту, так і при наявності моральної дезорієнтації, формування професійного "вигорання" спрощується. Розвивається байдужість до суб'єкта діяльності й апатія до виконання своїх службових обов'язків.

Отже, під емоційним "вигоранням" розуміється одна із форм психологічного захисту суб'єкта професійної діяльності в органах державної влади від надмірного напруження, що припускає повне чи часткове виключення емоцій у відповідь на обрані впливи, які спричиняють психотравми.

Професійне "вигорання" - це також професійна

криза, пов'язана з державною службою загалом, а не тільки з міжособистісними взаєминами в її процесі. Із цих позицій поняття деперсоналізації має ширше трактування й означає негативне ставлення не лише до оточуючих, але й до праці загалом.

Аналіз фаз розвитку професійного "вигорання" дав можливість виявити тенденцію, за якою надмірна залежність від державної служби призводить до повного розпаду й екзистенціальної порожнечі. Загальними ознаками емоційного та професійного "вигорання" є тривалий стрес і психічні перевантаження, які призводять або можуть призвести до повної дезінтеграції різних психічних сфер і, передусім, - емоційної.

Література

1. Аболин Л.М. Психологические механизмы эмоциональной устойчивости человека [Текст] / Л.М. Аболин. - Казань: КГУ, 1987. - 261 с.
2. Бойко В.В. Синдром "эмоционального выгорания" в профессиональном общении [Текст] / В.В. Бойко. - СПб., 1999. - 183 с.
3. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: в 2-х т. [Текст] / А.Н. Леонтьев. - Т. I. - М.: Педагогика, 1983. - 392 с.
4. Ронгинская Т.И. Синдром выгорания в социальных профессиях [Текст] / Т.И. Ронгинская // Психологический журнал, Т. 23. - 2002. - № 3. - С. 67-75.
5. Силин А.Н. Управление персоналом: учебник по кадровому менеджменту [Текст] / А.Н. Силин. - Тюмень: Вектор Бух, 1995. - 234 с.

Матієнко Т.В.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри психології та педагогіки

ОДУВС

Надійшла до редакції: 12.12.2014

УДК 378.111

ПЕДАГОГІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ СИСТЕМИ МВС

Пригодська Ю. В.

У статті йдеться про професійну підготовку викладача при підготовці майбутніх фахівців.

Ключові слова: викладач, психологічні особливості, професійна підготовка, органи внутрішніх справ, професійна майстерність.

В статті йдеться про професійну підготовку викладача при підготовці майбутніх фахівців.

Специфика педагогической ответственности как вида профессиональной ответственности заключается в том, что педагог отождествляет результаты деятельности своих учеников с результатами своей учебной и воспитательной деятельности, в результате чего находится в постоянном поиске эффективных решений учебных задач с целью совершенствования обучения, обучаемости и самореализации, таким образом, в профессиональной сфере.

Формулируя выводы о значении профессиональной ответственности как личностной составляющей человека-профессионала, мы находим подтверждение этому еще и в том, что часто последствия негативных результатов деятельности в любой профессиональной сфере связывают с халатностью специалистов, то есть

с отсутствием ответственности.

Исследуя педагогическую ответственность как качество личности, мы должны выявить причины и условия ее формирования.

Ключевые слова: преподаватель, психологические особенности, профессиональная подготовка, органы внутренних дел, профессиональное мастерство.

The specifics of teaching responsibility, as a form of professional liability is that the teacher identifies the performance of their students with the results of its training and educational activities, so that is always looking for effective solutions to educational problems in order to improve teaching, learning and self-realization, thus in the professional sphere.

Formulating conclusions about the importance of professional liability component of human personality as a professional, we find evidence of this in the fact that often the negative consequences of performance in any professional field associated with negligence specialists, ie lack of responsibility.

Exploring pedagogical responsibility as the quality of the individual, we must identify the causes and conditions

© Ю.В. Пригодська, 2015

of its formation.

Keywords: lecturer, psychological features, professional preparation, internal affairs, professional mastery.

Займаючись проблемою особистісної готовності майбутніх фахівців до здійснення професійної діяльності у сфері правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ, ми розглядаємо професійну відповідальність як складову особистісної основи людини-професіонала, а педагогічну відповідальність – як вид професійної відповідальності.

У пошуках відповідей на питання: “Що таке професійна відповідальність?”, “Яка її природа?” ми звертаємося до досліджень в області психології, які з’явилися в 30-х р. ХХ століття і визначили новий напрям у теорії розвитку особистості, як гуманістичний або мотиваційний (К. Левін, А. Маслоу; Г. Оллпорт; К. Роджерс; Д. Макклелланд; Дж. Аткинсон; Г.Г. Келлі; Ю. Роттер). В основі запропонованих вчень – концепція самоактуалізації особистості. З точки зору послідовників цього напрямку, людина трактується як спочатку активна, джерело мотивації – у ній самій, її психіці. Основна потреба людини – самоактуалізація, прагнення до самовдосконалення й самовираження.

Дослідники вводять у науковий обіг поняття, що відображають особливості людської мотивації: соціальні потреби, мотиви (Д. Макклелланд; Дж. Аткинсон), життєві цілі, цінності та плани (А. Маслоу; До Роджерс), риси особистості (Г. Оллпорт; Р. Кеттел), когнітивні фактори (Ю. Роттер; Г. Келлі та ін.)

Беручи за основу викладені ідеї про спрямованість людської мотивації, ми розглядаємо професійну відповідальність людини не як одноразові почуття, мотивовані цінністю або значимістю предмета його діяльності, що може пояснювати, наприклад, матеріальну відповідальність. Професійна відповідальність – не є наслідок контролю, здійснюваного зовні (державного, адміністративного, громадського та ін.) Ми розуміємо професійну відповідальність як вихідну зсередини самої людини, як якість особистості, сформовану на певній особистісній основі, мотивоване потребою вдосконалювати результати своєї професійної діяльності з метою самоактуалізації. А. Маслоу, описуючи людей, які самоактуалізуються у професійній сфері, визначає їх як відданих своїй справі, вона для них – покликання.

Покликання, на нашу думку, пояснюється, зокрема, здатністю усвідомлювати й передбачати справжню і подальшу перспективу результатів своєї діяльності та їх наслідків. Якість особистості, яка забезпечує усвідомлення людиною зв’язку його справжньої діяльності з її наслідками, і є відповідальність.

Специфіка педагогічної відповідальності як виду професійної відповідальності полягає в тому, що педагог ототожнює результати діяльності своїх учнів з результатами своєї навчальної та виховної діяльності, унаслідок чого знаходиться в постійному пошуку ефективних рішень навчальних завдань з метою вдосконалення навчання, навченості та самореалізації, таким чином, у професійній сфері.

Формулюючи висновки про значення професійної відповідальності як особистісної складової людини-професіонала, ми знаходимо підтвердження цьому ще й у тому, що часто наслідки негативних результатів діяльності в будь-якій професійній сфері пов’язують з халатністю фахівців, тобто з відсутністю відповідальності.

Досліджуючи педагогічну відповідальність як якість особистості, ми повинні виявити причини і умови її формування.

А. Маслоу, описуючи вимоги, яким повинна відповідати самоактуалізуюча особистість, виділяє:

а) психологічні характеристики, зокрема:

- активне сприйняття дійсності;
- володіння почуттям гумору;
- розвинені творчі здібності та ін.;

б) особливості соціальної поведінки, зокрема:

- готовність стати непопулярним, піддатися осуду, якщо власні погляди не збігаються з думкою більшості оточуючих;

- відкрита, чесна поведінка у всіх ситуаціях;

- готовність брати на себе відповідальність, а не йти від неї та ін.

У контексті цього дослідження ми будемо розуміти психологічні характеристики як продиктовані вузькоособистісними мотивами. Унаслідок реалізації таких мотивів результати діяльності належать самій особистості. Особливості соціальної поведінки обумовлені широкими соціальними мотивами, при цьому результати діяльності особистості стають суспільним надбанням.

Ми розглядаємо вузькоособистісні мотиви як передумову до формування широких соціальних мотивів. Це відбувається тоді, коли егоїстичні потреби людини “хочу бути першим, кращим, заможним”, що обумовлюють вузькоособистісні мотиви, переростають у прагнення “хочу бути потрібним, корисним, затребуваним”, які породжують соціальні мотиви.

Аналізуючи вимоги А. Маслоу до самоактуалізуючої особистості, ми приходимо до висновку про те, що це люди з широким мотиваційним полем: крім вузькоособистісних, ними рухають широкі соціальні мотиви. Такі люди вдосконалюють свою соціальну поведінку, прагнучи до досягнення вищих цінностей (істини, простоти, краси тощо), які стали для них життєво важливими потребами. Це люди з глибоким внутрішнім змістом, сформованим під впливом широких соціальних мотивів. В основі цього змісту – духовний потенціал і моральні цінності особистості. Відповідальність – одна зі складових особистісного багажу самоактуалізуючої людини. Реалізуючись професійно, відповідальна людина виконує соціальне замовлення, тобто реалізується соціально.

У результаті аналізу мотиваційної сфери та особистісних складових самоактуалізуючої особистості, як приклад високорозвиненого індивіда, ми приходимо до висновку, що рушійною силою процесу формування необхідної нам якості, відповідальності, можуть стати вузькоособистісні мотиви, якщо їх направити в потрібне русло – педагогічну діяльність успіху.

У нашому розумінні успішної педагогічної діяльності ми спираємося на ідеї особистісно-орієнтованої освіти, що став провідним педагогічним напрямком у нашій країні на рубежі 80-90-х років.

Ключові положення сучасної теорії особистісно-орієнтованої розвиваючої освіти дано на основі аналізу провідних сучасних дослідників.

Успішна педагогічна діяльність, відбиваючи ідеї особистісно-орієнтованої освіти, спрямована на виявлення й розкриття морально-духовного потенціалу особистості учня з метою формування картини світу засобами певної предметної області й носить продуктивно-перетворюючий характер. Успішність

педагогічної діяльності обумовлюється суб'єкт-суб'єктними відносинами викладача та учня, коли учень зі своїми особистісно-психологічними характеристиками й рівнем навченості є професійно-педагогічною задачею, що стимулює педагога працювати на відносини з учнем з метою впізнання його і прийняття на цій основі навчальних рішень. Це робить навчання особистісно значущим для учня й стимулює його пізнавальний інтерес у досягненні навчальних результатів.

Визначається явний взаємозв'язок і взаємовплив результатів перетворюючої навчальної діяльності викладача й навчальної діяльності учня, що виражається в якісній зміні рівня викладання, загально особистому розвитку учня й професійному зростанні вчителя.

Успішність професійних дій викладача залежить:

1) від його вміння позначити психолого-педагогічну проблему учня та учнівського колективу загалом, сформулювати й знайти шляхи її вирішення;

2) від умінь реалізувати намічену стратегію по вирішенню проблеми безпосередньо в педагогічному процесі;

3) від регулярного аналізу та рефлексії результатів, отриманих у процесі навчальної діяльності;

4) від умінь робити висновки з метою прогнозування, планування та здійснення своєї подальшої педагогічної діяльності. На цій основі формується нова якість вчителя, педагогічна відповідальність, яка виконує контролюючу функцію якості діяльності викладача й дозволяє судити про свої професійні успіхи за успіхами своїх учнів.

Потреба суспільства в ініціативних і самостійних фахівцях, здатних постійно вдосконалювати свою особистість, не викликає сумнівів. Саме ці фахівці можуть адекватно виконувати свої функції, відрізняючись високою сприйнятливістю, соціально-професійної мобільністю, готовністю до швидкого оновлення знань, розширенню арсеналу навичок і умінь, освоєння нових сфер діяльності.

Отже, випускник сучасного навчального закладу, який буде жити і працювати сьогодні, повинен володіти певними якостями особистості, зокрема:

- гнучко адаптуватися в мінливих життєвих ситуаціях, самостійно набуваючи необхідні знання, уміло застосовуючи їх на практиці для вирішення проблем, щоби протягом усього життя мати можливість знайти в ній своє місце;

- самостійно критично мислити, уміти своєчасно побачити, що виникає в реальному світі й шукати шляхи раціонального подолання труднощів, використовуючи сучасні технології; чітко усвідомлювати, де і яким чином отримані ним знання можуть бути застосовані в навколишній дійсності; бути здатним генерувати нові ідеї, творчо мислити;

- бути комунікабельним, контактним у різних соціальних групах, уміти працювати спільно в різних областях, запобігаючи конфліктні ситуації та вміло виходячи з них;

- самостійно працювати над розвитком власної моральності, інтелекту, культурного рівня.

Сучасна стратегічна лінія освіти - це розвиток творчої активності майбутніх фахівців.

Розвиток стає ключовим словом педагогічного процесу, сутнісним, глибинним поняттям навчання, що виражає процес руху, зміни особистості учня.

Діяльність майбутнього правоохоронця характеризується певними психологічними ознаками, вимагає таких особистісних якостей, як:

- гнучке, багате комбінаціями мислення, розумова рухливість (комбінування, транспонування, фантазія);
- наполегливість і послідовність;
- "впертість" мислення;
- наявність великих і детальних знань;
- відкрита позиція по відношенню до навколишнього світу;
- розвинені інтереси і сильна мотивація;
- здорова самовпевненість і емоційна стабільність;
- готовність до цікавої праці, тривалої напруги й великого навантаження.

У вищих навчальних закладах службова підготовка курсантів розглядається як специфічна форма спеціально організованої навчальної діяльності. Крім того, вона розуміється як складова частина професійної діяльності, що має відповідну мотивацію, мету, предмет, умови та механізм реалізації. Коли творча робота курсанта займає значну питому вагу його підготовки як фахівця, він здатний аналізувати проблемні ситуації, формулювати завдання, знаходити й обґрунтовувати алгоритм їх вирішення, реалізовувати його, перевіряти правильність отриманих результатів. Тому самостійну роботу курсантів слід організовувати таким чином, щоб у них виникли мотиви, які спонукають до самостійного поглиблення й розширення отриманих знань, що сприяють активізації та розвитку мислення, інтелектуального потенціалу.

У ході навчання повинна бути створена атмосфера творчого пошуку для формування на його основі творчої самостійної особистості студента, насамперед, виховання в майбутнього працівника активного творчого ставлення до обраної ним професії.

Творчий процес глибоко індивідуальний, своєрідний, неповторний.

Творча активність пов'язана з механізмами саморозвитку, самонавчання, самореалізації як особистісного, так професійного становлення людини.

Для розвитку творчої активності необхідно створити деякі умови. Умовами розвитку творчої активності, на нашу думку, є домінування активного пізнавального інтересу в мотиваційній структурі особистості курсанта й творчий характер навчально-пізнавальної діяльності, які стимулюють розумові здібності й, взаємодіючи з ними, спонукають до виходу за рамки досліджуваного в освітньому закладі.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми організації творчої діяльності дозволив сформулювати деякі рекомендації з формування творчої активності майбутніх фахівців:

1. З перших днів навчання професії слід виховувати в курсантів інтерес до службової діяльності. Для цього викладачі повинні розкривати курсантам варіативні сторони можливого виконання ними різних робіт.

2. Вселяти курсантам віру у власні творчі сили, оскільки в цьому разі учні будуть діяти активно і самостійно.

3. У процесі навчання не ділити курсантів на "сильних", "слабких", "середніх", оскільки це гальмує їх творчу активність.

4. Неодмінною умовою для розвитку творчої особистості є вміння самостійно добувати необхідну інформацію. Про це повинні пам'ятати викладачі, які є керівниками творчого процесу.

5. Використовувати організацію колективних справ для пошуку доцільного рішення будь-якого завдання, що виникло, сформульованої проблеми. При цьому творчу

активність курсантів оцінюють за сумлінністю виконання доручених робіт і ступеня їх ініціативності.

6. Пам'ятати, що творча активність курсантів формується їх свідомим ставленням до праці, засвоєнням конкретних знань і умінь і постійним стимулюванням.

7. У ході практики показувати прийоми виконання службових операцій, пояснювати курсантам, що, можливо, є й більш досконалі прийоми, спонукати у них інтерес до пошуку більш раціональних прийомів роботи.

8. Важливо розвивати індивідуальну активність курсантів шляхом особистого пошуку рішень поставлених завдань для того, щоб вони отримували можливість відчувати радість творчості.

9. Якщо курсант не проявив себе творчо, слід надолужити згаяне: йому необхідно запропонувати виконати конструктивно просте завдання, яке дасть можливість реалізувати себе й застосувати свої творчі здібності. Якщо курсант знову не впорався із творчим завданням, слід допомогти йому питаннями, що підштовхнуть його, і прийти до вирішення творчого завдання.

10. Активізація творчої діяльності курсантів може бути досягнута шляхом створення своєрідних проблемних ситуацій, пов'язаних з індивідуальним завданням.

Розвитку в студентів творчої активності сприяють такі прийоми: включення в інструктаж завдань, спрямованих на творчий пошук шляхів виконання майбутньої службової

підготовки; постановка в процесі пари додаткових питань наглядного та творчого характеру; облік при підведенні підсумків елементів творчості в роботі кожного курсанта.

Для формування в курсантів творчого підходу до роботи необхідно розробляти завдання, які повинні створювати умови для застосування раніше набутих знань і досвіду, бути проблемними, тобто мати службову проблемну ситуацію, яку потрібно вирішити як відповідну задачу.

Уміння працювати самостійно і творчо складають внутрішній потенціал майбутнього професіонала.

Література

1. Гершунський Б.С. Філософія освіти для ХХІ століття. (В пошуках практико-орієнтованих освітніх концепцій). - М.: Вид. "Досконалість", 1998. - 608 с.

2. Загвязинський В.І. Педагогічне передбачення. - М.: Знание, 1984. - 80 с.

3. Кон І.С. Дитина і суспільство. - М.: Наука, 1988. - 358 с.

4. Новікова Л.І., Соколовський М.В. "Виховний простір" як відкрита система (Педагогіка і синергетика): Громадські науки і сучасність. - 1998. - № 1. - С. 132-134.

Пригодська Ю.В.

викладач кафедри ТСВП

ОДУВС

Надійшла до редакції: 12. 12. 2014

УДК 351.82

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ СЛІДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Смоков С. М.

У статті розглядаються погляди відомих вчених на питання психологічного впливу, який застосовується слідчими на стадії досудового розслідування до осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, а також при обранні заходів забезпечення кримінального провадження.

Ключові слова: психологічний вплив, слідчий, прокурор, слідчий суддя.

В статье рассматриваются взгляды известных ученых, связанные с вопросом психологического воздействия, которое применяется следователями на стадии досудебного расследования к лицам, которые принимают участие в уголовном производстве, а также при избрании мер обеспечения уголовного производства.

Ключевые слова: психологическое воздействие, следователь, прокурор, следственный судья.

The article focuses on the examination of the known scientists' views on the question of psychological impact which is applied by investigators in pretrial investigation to persons participating in criminal proceedings, as well as choosing measures of ensuring of criminal proceedings.

Keywords: psychological impact, investigator, prosecutor, investigative judge.

Питання психологічного впливу є проблемними й мають важливе значення для правоохоронної діяльності загалом, оскільки така діяльність найчастіше пов'язана саме із впливом на психіку людей. Цілком логічно, що для слідчої діяльності, діяльності прокурора та суду,

пов'язано з кримінальним судочинством, ці питання також є дуже значимими.

Проблема впливу з боку правоохоронних органів на учасників кримінального судочинства завжди була гострою й актуальною. Були часи, коли навіть вживання терміна "вплив" стосовно, наприклад, допитуваного вважалось неправомірним, межуючи майже з порушенням законності. Уперше в криміналістичній літературі такі погляди були піддані обґрунтованій критиці А.Р. Ратиновим, який справедливо вказував на те, що вплив слідчого на психіку осіб, які беруть участь у справі, є одним з основних елементів слідчої тактики.

Вплив може бути визначений як "дія, спрямована на кого-небудь із метою домогтися чого-небудь, усилити що-небудь" [1, 797]. Із позиції філософії, вплив (взаємодія) - це найбільш універсальна форма зміни (перетворення) навколишньої дійсності, вид діяльності [2, 445]. У психологічній літературі поняття впливу характеризується як цілеспрямоване перенесення інформації від одного учасника взаємодії до іншого [3, 494]. Говорячи про спілкування між особами, що присутні в більшості видів людської діяльності, Б.В. Зайгарник відзначає, що нерідко можна побачити таку картину, коли між людьми йде придушення одного із співрозмовників іншим у процесі спілкування. Причому в ряді випадків це робиться несвідомо, на що в його опонента правильне адекватне відтворення ситуації переривається коливаннями емоційної сфери, що настали раптово, що призводить його до неправильних суджень і неадекватних прийняття рішень у цьому стані. З цього можна зробити висновок, що така поведінка характерна в момент справляння на особистість будь-якого психологічного тиску. [4, 48].

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**